

Pojęcia kluczowe:

obowiązek przestrzegania praw człowieka, prawo do życia, zakaz tortur, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność wypowiedzi, prawo do pokojowego zgromadzania się i stowarzyszania się, zakaz wydalania obywateli, zakaz dyskryminacji

Najnowsze orzecznictwo

Marek Antoni Nowicki

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA – PRZEGLĄD ORZECZNICTWA (LIPIEC–WRZESIEŃ 2022 R.)

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych poglądów wyrażonych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyrokach wydanych w okresie lipiec–wrzesień 2022 r., dotyczących: obowiązku przestrzegania praw człowieka, prawa do życia, zakazu tortur, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolności wypowiedzi, prawa do pokojowego zgromadzania się i stowarzyszania się, zakazu wydalania obywateli, zakazu dyskryminacji.

OBOWIĄZEK PRZESTRZEGANIA PRAW CZŁOWIEKA (ART. 1)

Prawo międzynarodowe – prawo zwyczajowe o ochronie dyplomatycznej i konsularnej czy rezolucje Rady Bezpieczeństwa – nie wymaga od państwa działania w imieniu jego obywateli i ich repatriacji. Poza tym Konwencja nie gwarantuje prawa do ochrony dyplomatycznej lub konsularnej.

Wyrok H.F. i inni v. Francja, 14.09.2022 r., Wielka Izba, skarga nr 24384/19, § 201 – dot. braku ochrony przed arbitralnością decyzji o odmowie repatriacji obywateli przetrzymywanych z małymi dziećmi w obozach kurdyjskich po upadku „Państwa Islamskiego”, do którego się przyłączyli.

PRAWO DO ŻYCIA (ART. 2)

Osoby narażone na ryzyka dla ich zdrowia powinny mieć dostęp do informacji dających możliwość ich oceny. Państwa mają obowiązek przyjąć konieczne

regulacje zapewniające uwzględnianie przez lekarzy przewidywalnego wpływu planowanej procedury medycznej na integralność fizyczną pacjentów oraz informowanie pacjentów o jej konsekwencjach w sposób pozwalający na wyrażenie przez nich zgody w sposób świadomy.

Wyrok Traskunova v. Rosja, 30.08.2022 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 21648/11, § 70 – dot. śmierci uczestniczki klinicznej próby nowej metody leczenia.

W związku z działalnością niebezpieczną istotne znaczenie mają regulacje uwzględniające jej specjalne cechy, zwłaszcza odnoszące się do poziomu potencjalnego ryzyka dla życia ludzkiego. Regulacje te muszą obejmować jej licencjonowanie oraz podejmowanie i prowadzenie, a także ochronę bezpieczeństwa i nadzór nad taką działalnością. Muszą one ponadto zobowiązywać wszystkich jej uczestników do podejmowania działań praktycznych pozwalających zapewnić skuteczną ochronę osób, których życie może być zagrożone z powodu wiążących się z nią ryzyk. W każdym przypadku podejmowania lub organizowania przez państwo działalności niebezpiecznej albo zezwolenia na nią musi ono zapewnić – w drodze systemu regulacji oraz wystarczającej kontroli – zredukowanie ryzyk do poziomu rozsądnego minimum. Naruszenie pozytywnych obowiązków państwa w tym zakresie nastąpi wyłącznie, gdy szkoda nastąpiła w rezultacie niewystarczających regulacji lub nieodpowiedniej kontroli, a nie niedbałego zachowania jednostki lub łańcucha niefortunnnych zdarzeń.

Wyrok Traskunova v. Rosja, 30.08.2022 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 21648/11, § 73.

Artykuł 2 może wchodzić w grę również, gdy nie doszło do utraty życia, zwłaszcza gdy okoliczności sprawy i natura doznanych obrażeń wskazują, że życie skarżącego było poważnie zagrożone. W przypadku gdy ofiara przeżyła, a równocześnie nie jest stawiany zarzut zamiaru zabójstwa, możliwość uznania, że miał zastosowanie art. 2, zależy od dwóch kryteriów – 1) czy skarżący był ofiarą działania podmiotu publicznego albo prywatnego oznaczającego z natury narażenie życia na rzeczywiste i bezpośrednie ryzyko oraz – 2) czy doznał obrażeń zwykle prowadzących do zagrożenia życia. Mogą również o tym zdecydować inne czynniki, takie jak fakt, że skarżący wyłącznie dzięki szczęściu uniknął śmierci albo został zakażony chorobą potencjalnie śmiertelną.

Wyrok P.H. v. Słowacja, 8.09.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 37574/19, § 71 – dot. wypadku, w którym skarżąca odniosła obrażenia na skutek wypadnięcia z drugiego piętra komisariatu policji, w którym była przetrzymywana; brak właściwego dochodzenia w tej sprawie.

ZAKAZ TORTUR (ART. 3)

Oględziny ciała jako takie – również jeśli są pełne – nie oznaczają traktowania bezprawnego: często mogą być konieczne dla zapewnienia bezpieczeństwa

w danym zakładzie karnym, w tym samego więźnia, lub ochrony porządku i zapobiegania przestępstwom. Aby jednak uznać je za „konieczne” ze względu na jeden z tych celów, muszą być dokonane „w sposób właściwy”, a więc taki, przy którym stopień cierpienia lub poniżenia więźnia nie przekroczy tego, co niesie za sobą nieuchronnie ta forma uprawnionego traktowania. W innym przypadku dojdzie do naruszenia art. 3 Konwencji. Nie trzeba dodawać, że im bardziej dolegliwa jest ingerencja w intymność więźnia poddanego oględzinom ciała (zwłaszcza gdy obejmują obowiązek rozebrania się przed inną osobą oraz przyjęcia pozycji kłębujących), z tym większą starannością musi być badana i oceniana.

Wyrok Safi i inni v. Grecja, 7.07.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 5418/15, § 192 – dot. oględzin ciała stosowanych wobec uchodźców, którzy przybyli na wyspę grecką po zatonięciu ich łodzi i na polecenie policji musieli równocześnie, w grupie, rozebrać się do naga w obecności kilkunastu osób.

Wyjątkowa bezbronność dziecka ma rozstrzygające znaczenie i przeważa nad innymi względami odnoszącymi się do jego statusu jako nielegalnego imigranta. Dzieci mają specyficzne potrzeby wynikające nie tylko z ich wieku i braku niezależności, ale również statusu osoby ubiegającej się o azyl. Konwencja o prawach dziecka zachęca państwa do podejmowania właściwych działań mających zapewnić, aby dziecko starające się o status uchodźcy korzystało z ochrony i pomocy humanitarnej, niezależnie od tego, czy jest samo, czy znajduje się pod opieką rodziców.

Wyrok Darboe i Camara v. Włochy, 21.07.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 5797/17, § 173 – w części dot. przetrzymywania przez ponad cztery miesiące w ośrodku recepcyjnym dla dorosłych nieletniego ubiegającego się o azyl i poddanego procedurze ustalania jego wieku, która oznaczała naruszenie art. 8.

Na podstawie art. 19 i art. 32 ust. 1 Konwencji Trybunał nie jest właściwy do stosowania przepisów Unii Europejskiej ani badania zarzutu ich naruszeń, z wyjątkiem sytuacji i w zakresie, w jakim mogłyby one oznaczać zamach na prawa i wolności chronione w Konwencji. Ponadto orzekając w trybie prejudycjalnym w kwestii takiej, jak odnosząca się do zachowania statusu uchodźcy mimo formalnego jego odebrania, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w odróżnieniu od sądów krajowych i Trybunału, często musi wypowiadać się w sposób abstrakcyjny o sytuacji w tym zakresie wynikającej z przepisów prawa UE. W kategoriach bardziej ogólnych w pierwszej kolejności do władz krajowych, w szczególności sądów, należy interpretacja i stosowanie prawa krajowego – w razie potrzeby z uwzględnieniem prawa UE – a rola Trybunału ogranicza się do ustalenia, czy w konkretnym przypadku skutki ich rozstrzygnięć są zgodne z Konwencją. Konwencja ani jej Protokoły nie chronią prawa do azylu jako takiego. Oferowana ochrona ogranicza się do zawartych w nich praw, które obejmują w szczególności te zagwarantowane w art. 3 Konwencji. W sprawach

tego rodzaju art. 3 Konwencji obejmuje zakaz odsyłania osób będących uchodźcami w rozumieniu konwencji genewskiej.

Wyrok R v. Francja, 30.08.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 49857/20, § 112 – dot. niewystarczającej analizy przez organy krajowe ryzyk związanych z wydaleniem do Rosji obywateli narodowości czeczeńskiej.

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

Jeśli legalnie zastosowane pozbawienie wolności wyraźnie mieści się w zakresie objętym art. 5 Konwencji, więźniowie nadal korzystają ze wszystkich zagwarantowanych w niej podstawowych praw i wolności poza prawem do wolności osobistej. Wszelkie ograniczenia tych innych praw muszą być uzasadnione np. względami bezpieczeństwa, zwłaszcza w celu zapobiegania przestępstwom i zakłóceniu porządku, nieuchronnie wypływającymi z okoliczności uwięzienia. Nie do pomyślenia jest więc utrata przez więźnia praw Konwencji wyłącznie z powodu jego statusu osoby pozbawionej wolności w rezultacie skazania. Nie ma również miejsca w systemie Konwencji, w którym społeczeństwo demokratyczne cechuje tolerancja i otwartość myślenia, na automatyczne odbieranie prawa wyłącznie dlatego, że określone zachowanie mogłoby urazić opinię publiczną.

Wyrok Chocholáč v. Słowacja, 7.07.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 81292/17, § 52 – dot. ogólnego i bezwzględnie zakazu posiadania przez więźnia materiałów pornograficznych bez możliwości oceny proporcjonalności tego zakazu w konkretnych okolicznościach.

Zakaz posiadania przez więźnia materiałów pornograficznych z powołaniem się na potrzebę zapobiegania zakłócaniu porządku w więzieniu oraz ochronę praw i wolności innych osób wymaga wskazania konkretnych dowodów lub przykładów przemawiających za twierdzeniem, że w przypadku konkretnego więźnia wiązałby się on z rzeczywistym ryzykiem działań z jego strony, którym ten zakaz ma zapobiegać.

Wyrok Chocholáč v. Słowacja, 7.07.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 81292/17, § 72.

Obowiązki państwa mające służyć ochronie prawa do poszanowania życia prywatnego są tym bardziej ważne, gdy wchodzi w grę osobiste relacje nieletniego migranta pozostającego bez opieki – osoby szczególnie bezbronnej – z innymi osobami.

Wyrok Darboe i Camara v. Włochy, 21.07.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 5797/17, § 123 – w części dot. niezapewnienia nieletniemu ubiegającemu się o azyl przetrzymywanemu w ośrodku recepcyjnym dla dorosłych minimalnych gwarancji proceduralnych w procedurze ustalania jego wieku.

Wiek stanowi środek identyfikacji osobistej, a procedura ustalania wieku osoby twierdzącej, że jest nieletnia – w tym jej gwarancje proceduralne – ma istotne znaczenie dla zagwarantowania wszystkich praw wynikających ze statusu osoby nieletniej.

Wyrok Darboe i Camara v. Włochy, 21.07.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 5797/17, § 124.

W kontekście migracyjnym procedura stosowania przepisów krajowych, europejskich i międzynarodowych chroniących prawa dzieci rozpoczyna się od momentu zidentyfikowania danej osoby jako dziecko. Ustalenie, że wchodzi w grę osoba nieletnia, jest więc pierwszym krokiem do uznania jej praw i objęcia jej wszelkimi koniecznymi formami opieki. W razie błędnego uznania nieletniego za osobę dorosłą istnieje ryzyko podjęcia wobec niego daleko idących środków naruszających jej prawa.

Wyrok Darboe i Camara v. Włochy, 21.07.2021 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 5797/17, § 125.

Odpowiedzialność państwa może rodzić zgoda lub ciche przyzwolenie jego władz na działania osób prywatnych naruszających prawa Konwencji przysługujące ogólnie wszystkim. Podobnie, brak interwencji policji i odpowiednich działań mających doprowadzić do zaprzestania naruszeń przez inne osoby prawa do „domu” oznacza odmowę przez władze reakcji, jakiej należy od nich oczekiwać i prowadzi do naruszenia art. 8. Skuteczność śledztwa karnego jest elementem oceny, czy w tym kontekście państwo przestrzegало swoich obowiązków.

Wyrok Jansons v. Łotwa, 8.09.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 1434/14, § 75 – dot. zarzutu odmowy ochrony skarżącego przed nowym właścicielem, który bezprawnie i z użyciem siły wtargnął do jego domu; ingerencja w postaci bezprawnej eksmisji komorniczej.

W pewnych okolicznościach państwo musi udzielić pomocy osobie, która jej się domagała w związku z atakiem osoby prywatnej na jej prawo do poszanowania „domu”. Obowiązek taki rodzi się zwłaszcza w razie wezwania policji do obrony przed osobami usiłującymi usunąć ją siłą bez żadnej podstawy prawnej. Państwa korzystają z szerokiej swobody wyboru środków w tym zakresie. Muszą one jednak umożliwić skuteczną ochronę prawa do poszanowania „domu”.

Wyrok Jansons v. Łotwa, 8.09.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 1434/14, § 76.

Nie można gromadzić danych osobowych odnoszących się do praktyk i orientacji seksualnych wyłącznie na podstawie spekulacji lub domniemań. Cel, jakim jest bezpieczeństwo transfuzji krwi, może być wystarczająco zrealizowany przez odnotowanie odmowy przez daną osobę odpowiedzi na pytania odnoszące się

do jej seksualności, sam ten fakt bowiem w sposób naturalny powinien oznaczać odrzucenie jej kandydatury na dawcę krwi.

Wyrok Drelon v. Francja, 8.09.2022 r., Izba (Sekcja V), skargi nr 3153/16 i 27758/18, § 97 – dot. gromadzenia danych osobowych na temat zachowań seksualnych potencjalnego dawcy krwi w oparciu o spekulacje oraz ich zbyt długotrwałe przechowywanie przez instytucję publiczną.

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Obowiązki pozytywne na podstawie art. 10 oznaczają wymaganie od państwa, aby stworzyło – w drodze skutecznego systemu ochrony dziennikarzy – sprzyjające warunki udziału w debacie publicznej dla wszystkich zainteresowanych, umożliwiając im swobodne wyrażanie swoich opinii i idei, nawet jeśli są sprzeczne z poglądami bronionymi przez oficjalne władze lub znaczną część opinii publicznej, albo gdy ją irytują lub szokują.

Wyrok Tagiyeva v. Azerbejdżan, 7.07.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 72611/14, § 78. – dot. śmierci znanego pisarza i publicyisty, krytyka islamu, w rezultacie pobicia przez nieznane osoby.

W społeczeństwach demokratycznych, w których współistnieje wiele religii, mogą okazać się konieczne ograniczenia wolności uzewnętrzniania swojej religii lub przekonań, aby pogodzić interesy rozmaitych grup i zapewnić poszanowanie przekonań każdej osoby. Harmonijne relacje między osobami i grupami o różnych tożsamościach mają istotne znaczenie dla osiągnięcia spójności społecznej.

Wyrok Rabczewska v. Polska, 15.09.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 8257/13, § 53 – dot. skazania za obrazę uczuć religijnych przez publiczne znieważenie Biblii.

Wypowiedzi, które mogą szokować lub wywoływać niechęć innych osób, ale nie oznaczają podżegania do nienawiści lub nietolerancji religijnej, korzystają z ochrony na podstawie art. 10 Konwencji.

Wyrok Rabczewska v. Polska, 15.09.2022 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 8257/13, § 57.

PRAWO DO POKOJOWEGO ZGROMADZANIA SIĘ I STOWARZYSZANIA SIĘ (ART. 11)

Państwa zachowują swobodę organizowania swoich systemów rokowań zbiorowych i przyznania – tam, gdzie jest to właściwe – specjalnego statusu reprezentatywnym związkom zawodowym. Trybunał uznaje więc za zgodną z wolnością związkową ogólną politykę ograniczania liczby organizacji (formalnie) konsultowanych w procesie rokowań zbiorowych, z którymi powinny być zawierane umowy zbiorowe, do związków większych lub bardziej reprezentatywnych dla całej załogi. Warunkiem jest wysłuchanie w rozmaity sposób

również innych związków. Polityka ta nie narusza prawa członków związku do przyłączenia się lub pozostania członkiem mniejszego lub mniej reprezentatywnego związku zawodowego, chociaż ograniczone możliwości takiego związku mogą prowadzić do zmniejszenia liczby jego członków.

Wyrok Association of Civil Servants and Union for Collective Bargaining i inni v. Niemcy, 5.07.2022 r., Izba (Sekcja III), skargi nr 815/18 i inne, § 60 – dot. przepisów uznających za nieobowiązujące umów zbiorowych zawartych przez mniejszościowe związki zawodowe.

ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 14)

Dyskryminacja pośrednia w rozumieniu art. 14 polega na tym, że środek wchodzący w grę ma nieproporcjonalny wpływ na członków określonej grupy, nawet jeśli nie jest konkretnie w nich wymierzony ani nie wskazuje na jakikolwiek dyskryminujący zamiar wobec nich. Osoba, która stawia taki zarzut, musi go udowodnić. Dowód wymagany na uzasadnienie zarzutu dyskryminacji pośredniej określonej grupy musi odnosić się do tej grupy jako takiej, a nie jej pojedynczych członków.

Wyrok P.C. v. Irlandia, 1.09.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 26922/19, § 74 – dot. zarzutu skazanego, któremu na okres pozbawienia wolności ustawowo wstrzymano wypłatę emerytury.

W przypadku zarzutu dyskryminacji pośredniej badanie nie może skupiać się na istotnych podobieństwach między dwiema grupami porównawczymi, ale na tym, czy zarzucony środek wyrządził nieproporcjonalnie większą szkodę danej grupie osób niż jakiegokolwiek innej. Punktem wyjścia zarzutu dyskryminacji pośredniej musi jednak nadal być jedna z podstaw objętych art. 14.

Wyrok P.C. v. Irlandia, 1.09.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 26922/19, § 78.

Posiadanie uprawnienia do świadczenia socjalnego nie stanowi aspektu statusu osobistego w rozumieniu art. 14, w odróżnieniu bowiem od głównych podstaw dyskryminacji wskazanych w art. 14, takich jak „płeć”, „rasa” lub „kolor skóry”, nie jest cechą wrodzoną, a więc istniejącą od urodzenia. Ponadto, w odróżnieniu od „religii”, „przekonań politycznych i innych”, a nawet miejsca zamieszkania, fakt uzyskania tego uprawnienia nie jest pochodną przekonań lub wyborów osoby.

Wyrok P.C. v. Irlandia, 1.09.2022 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 26922/19, § 79.

ZAKAZ WYDALANIA OBYWATELI (ART. 3 PROTOKOŁU NR 4) USTĘP 2

Prawo do wjazdu na terytorium państwa zagwarantowane przez ten przepis odnosi się wyraźnie do jego „obywateli”, a nie cudzoziemców. W tym sensie

różni się od zasady wynikającej z treści art. 1, który przyznaje ochronę na podstawie Konwencji każdemu niezależnie od obywatelstwa.

Wyrok H.F. i inni v. Francja, 14.09.2022 r., Wielka Izba, skarga nr 24384/19, § 205.

Prawo zagwarantowane w tym artykule odnosi się do relacji między państwem i obywatelami znajdującymi się poza jego terytorium albo terytorium, nad którym sprawuje ono skuteczną kontrolę.

Wyrok H.F. i inni v. Francja, 14.09.2022 r., Wielka Izba, skarga nr 24384/19, § 209.

Rosnąca globalizacja stawia państwa przed nowymi wyzwaniami związanymi z prawem do wjazdu na jego terytorium. Od przyjęcia Protokołu nr 4 upłynął długi okres. Bezwzględny zakaz wydalania obywateli i odpowiadające mu prawo wjazdu wynikały z zamiaru wprowadzenia w sposób ostateczny zakazu wygnania, jako sytuacji niezgodnej z nowoczesnymi zasadami demokracji. Ta historyczna podstawa znalazła swój wyraz w ugruntowanym orzecznictwie Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Trybunału w związku z zarzutami dotyczącymi kwestii zgodności wypędzenia członków rodzin królewskich z prawem wjazdu na podstawie art. 3 ust. 2 Protokołu nr 4. Od tego czasu mobilność międzynarodowa stała się bardziej powszechna w sytuacji rosnącej liczby wzajemnych powiązań w świecie, z wieloma obywatelami osiedlającymi się lub podróżującymi za granicę. Interpretacja przepisów art. 3 Protokołu nr 4 musi uwzględniać ten kontekst, który stawia państwa przed nowymi wyzwaniami w sferze bezpieczeństwa i obrony w dziedzinie ochrony dyplomatycznej i konsularnej, międzynarodowego prawa humanitarnego oraz współpracy międzynarodowej. Prawo wjazdu do państwa znajduje się w centrum obecnych problemów odnoszących się do walki z terroryzmem i bezpieczeństwa narodowego, czego wyrazem jest ustawodawstwo regulujące kontrolę i powrót na terytorium narodowe osób, które wyjechały za granicę w celu udziału w działalności terrorystycznej.

Wyrok H.F. i inni v. Francja, 14.09.2022 r., Wielka Izba, skarga nr 24384/19, § 210–211.

Nie można wykluczyć, że pewne okoliczności odnoszące się do sytuacji osób chcących wjechać na terytorium państwa, którego są obywatelami, z powołaniem się na prawa wynikające z art. 3 ust. 2 Protokołu nr 4, mogą zrodzić związek jurysdykcyjny z tym państwem dla celów art. 1 Konwencji. Trybunał uważa jednak, że nie może wskazać tych okoliczności w sposób abstrakcyjny, będą one bowiem zależne od specyficznych cech każdego przypadku i mogą znacznie różnić się zależnie od sprawy.

Wyrok H.F. i inni v. Francja, 14.09.2022 r., Wielka Izba, skarga nr 24384/19, § 212.

ABSTRACT

Marek Antoni Nowicki

The author is an advocate, a former member of the European Commission on Human Rights in Strasbourg, former international Ombudsperson in Kosovo.

**Review of the case law of the European Court of Human Rights
(July–September 2022)**

This review of the case law presents the most significant views expressed in judgments issued by the European Court of Human Rights between July and September 2022, concerning: obligation to respect human rights, right to life, prohibition of torture, right to respect for private and family life, freedom of expression, freedom of assembly and association, prohibition of expulsion of nationals, prohibition of discrimination.

Keywords: *obligation to respect human rights, right to life, prohibition of torture, right to respect for private and family life, freedom of expression, freedom of assembly and association, prohibition of expulsion of nationals, prohibition of discrimination*

Marek Antoni Nowicki

e-mail: marek_antoninowicki@yahoo.co.uk

Autor jest adwokatem, byłym członkiem Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu, byłym międzynarodowym Ombudsperson (rzecznikiem praw obywatelskich) w Kosowie.